

Skolans frontlinjepersonal: En omvärldsspaning av arbetsplatsvåld i den svenska skolan

Ylva Odenbring

Ylva Odenbring, professor i pedagogik, Institutionen för pedagogik och specialpedagogik,
Göteborgs universitet. E-post: ylva.odenbring@gu.se
ORCID <https://orcid.org/0000-0002-8221-8980>

Föreliggande artikel tar sin utgångspunkt i en omvärldsspaning avseende arbetsplatsvåld och skolpersonals arbetsmiljö i den svenska skolan. Under det senaste decenniet har antalet anmälda händelser av hot och våld i skolan ökat. Grovt våld tillhör emellertid ovanligheterna. Grovt våld förekommer mest frekvent på högstadieskolor, samtidigt har de allvarligaste rapporterade händelserna skett på gymnasieskolor. Artikeln belyser också att arbetsmiljöfrågor generellt är en underprioriterad fråga i skolan. Givet att skolan är en kvinnodominerad arbetsplats kan denna frånvaro förstås i termer av bristande jämställdhet. På grund av rädsla för att utsättas för arbetsplatsvåld är det många lärare som överväger att lämna yrket. För skolans framtid och demokratiuppdrag är detta en ytterst oroväckande utveckling. Betydelsen av professionellt stöd till skolpersonal och en organisation präglad av ett öppet samtalsklimat är därför helt avgörande.

This article investigates workplace violence and school professional's work environment in Swedish schools. The last decade the number of reported incidents of threats and violence in school have increased, yet incidents of serious violence is quite uncommon. Serious violence occurs most frequently in lower secondary school, but the most serious incidents have been reported in upper secondary school. The article also highlights that schools' work environment is under-prioritized by school managements. Given that schools are a female dominated workplace this absence could be understood as lacking gender equity. Many teachers consider leaving the teacher profession due to the fear of being exposed to violence. Given the school's future and democratic role this is an utterly problematic development. Supporting school personnel and an organization allowing open discussions is therefore vital.

Bakgrund

Forskning pekar på att en del yrken är mer utsatta för arbetsplatsvåld jämfört med andra yrkesgrupper (Scaramuzzino, 2020). Lärare tillhör en av de yrkesgrupper som är särskilt drabbad och utsatt för arbetsplatsvåld. Som profession betraktad kan lärare kategoriseras som frontlinjepersonal i och med att de jobbar i en organisation där barns och ungdomars lärande och prestationer är i fokus, vilket i förlängningen kan påverka barns och ungas framtid. Läraren kan därmed ses som en viktig samhällsspelare och representant för demokratin. När lärare utsätts för hot och våld kan detta till exempel leda till att lärare på grund av rädsla undviker att diskutera olika sociala frågor och samhällsproblem eller helt enkelt väljer att lämna läraryrket. Denna typ av självreglering är inte bara bekymmersam, utan den blir ett faktiskt hot mot demokratin i Sverige, menar forskare.

Under de senaste tio åren har hot och våld i skolan blivit vanligare (Arbetsmiljöverket, 2024). Arbetskadestatistiken pekar i samma riktning. Oberoende av skolform har antalet anmälda händelser av hot och våld ökat. När det handlar om incidenter i skolan som karaktäriseras som grovt våld är tendensen den samma, det vill säga att antalet polisanmälningar har ökat (BRÅ, 2024). Vad denna ökning beror på kan handla om att det faktiska antalet händelser med grovt våld har ökat, samtidigt kan ökningen förklaras av att skolor har haft en större benägenhet att polisanmäla incidenter. Det ökade antalet anmälningar är sannolikt ett uttryck för en större medvetenhet och beredskap i skolan om att våldsdåd kan inträffa. Enligt Brottsförebyggande rådet, BRÅ, (2024) förefaller det alltså inte som att grovt våld i skolan har blivit vanligare, däremot har våldet blivit allvarligare och fått en annan karaktär jämfört med rapporterade incidenter under 2000-talets första decennium.

Mot denna bakgrund är syftet med föreliggande artikel att göra en närmare omvärldspaning avseende arbetsplatsvåld och skolpersonals arbetsmiljö i den svenska skolan. I denna artikel riktas särskilt fokus mot lärare och elevassistenter – två yrkesgrupper som utgör skolans frontlinjepersonal. Artikeln baseras på en närläsning av myndighetsrapporter, aktuell forskning, facklig rapportering, medierapportering samt arbetsmiljölagen.

Våldsutsatt skolpersonal

Antalet anmälda händelser av hot och våld i arbetet är proportionellt störst i grundskolan och anmälningarna är jämnt fördelade över landet (Arbetsmiljöverket, 2024). Fysiskt våld är vanligare än hot och de flesta våldssituationer uppstår i skolans vardag, det vill säga i klassrummet, under raster eller i matsalen. Detta omfattar situationer då personal tillrättavisar elever som har normbrytande eller kränkande beteende eller avbryter bråk mellan elever. Mest frekvent

uppstår dessa situationer då elever fysiskt interagerar med varandra, som till exempel under raster och under lektioner i idrott och hälsa.

I situationer då skolpersonal utsätts för fysiskt våld handlar det vanligen om elever med utåtagerande och normbrytande beteende som brukar våld mot skolpersonal (Arbetsmiljöverket, 2024). Våldet omfattar bland att slag, knuffar, slag och riv- och bitskador. I anmälningarnas fritextsvar står det bland annat att ”elev slår med knuten näve lärare mellan 5-7 gånger på bröstet, vänster axel och arm” (Arbetsmiljöverket, 2024, s. 17). Av ett annat fritextsvar framgår det att ”elev spottar lärare i ansiktet” (Arbetsmiljöverket, 2024, s. 17).

Hot i skolan förekommer i olika sammanhang, i form av verbala hot i skolans vardag, hot via mail, sociala medier eller på telefon. Hoten sker både med identifierbara avsändare och anonymt. I anmälningarnas fritextsvar framgår bland annat följande: ”Personal hotas om att de ska bli skadade/dödade via sociala medier, samt mail” (Arbetsmiljöverket, 2024, s. 18) samt ”Skolan bombhotad via sociala medier” (Arbetsmiljöverket, 2024, s. 18).

De våldsincidenter som anmäls i grundskolan och gymnasieskolan är av liknande karaktär (Arbetsmiljöverket, 2024). Mest vanligt förekommande, i 85 procent av fallen, är det en elev som brukar våld eller uttrycker hot. Elever med särskilt stöd nämns ofta i dessa sammanhang. Andra kategorier som exempelvis vårdnadshavare eller obehöriga på skolans område förekommer mindre frekvent i anmälningarna. Enligt arbetsskadestatistiken är elevassistenter den mest utsatta yrkesgruppen i skolan. Detta kan förklaras med de i högre grad jämfört med andra yrkeskategorier exponeras för svåra och utmanande situationer med elever.

Grovt våld

När det handlar om incidenter som kategoriseras som grovt våld visar en enkätstudie att tre av fyra skolor att de inte haft någon händelse av grovt våld det senaste läsåret (BRÅ, 2024). Flest incidenter av grovt våld sker på högstadieskolor, emellertid har de allvarligaste rapporterade händelserna skett på gymnasieskolor.

Ett relativt nytt fenomen i Sverige är grovt våld som tar sig uttryck som skolattacker (BRÅ, 2024). Samtidigt är denna typ av grovt våldsdåd ytterst begränsat. Det som skiljer skolattacker jämfört med attentat som genomförs i andra sammanhang i samhället är att gärningspersonen oftast är en elev eller tidigare elev som gått på skolan (MSB, 2024). Den mest allvarliga incidenten i Sveriges historia var dådet på Campus Risbergska i Örebro i februari 2025 då elva personer dödades (Aftonbladet, 2025). Tidigare uppmärksammade grova våldsdåd som genomförts på skolor i Sverige har bland annat varit dådet på en grundskola i Trollhättan 2015 då en elevassistent, lärare och elev dödades, dådet på en grundskola i Eslöv då en 15-årig pojke attackerade en av lärarna på skolan samt dådet på Malmö Latinskola då två lärare dödades (Dagens Samhälle, 2024).

I händelse av en skolattack är inrymning, utrymning eller utestängning metoder för att skolpersonal och elevers ska skyddas (MSB, 2024). Utrymning innebär att skolpersonal och elever tar sig ut från skolan och till en säkrare plats (MSB, 2024). Inrymning innebär att skolpersonal och elever stänger in sig i ett rum som bedöms vara säkert i skolan. Sker hotet utanför skolans lokaler kan utestängning vara den bästa metoden. I denna typ av situation stannar skolpersonal och elever kvar i skolans lokaler till dess att hotet och faran bedöms vara över och berörda fått information om detta. Metoderna är i enlighet med rådande rekommendationer för skydds- och säkerhetsåtgärder för den enskilde i skolan. Denna typ av händelse kräver mycket snabba beslut och det är beslut som måste tas under extrem press, vilket innebär att den enskilde måste ta beslut utifrån vad som uppfattas vara lämpligast metod utifrån rådande situation.

I en lärarenkät genomförd av Sveriges Lärare (2025) framgår det att säkerheten generellt skärpts på skolor i Sverige. På högstadieskolor och gymnasieskolor är det vanligast att säkerheten skärpts. Liknande mönster framkommer när det handlar om säkerhetsutbildning, 70 procent av gymnasielärarna uppger att de fått den möjligheten, medan andra lärarkategorier uppger detta i lägre grad. Denna skillnad hör sannolikt samman med att grova våldsincidenter är vanligare bland äldre elever och att de allvarligaste incidenterna skett på gymnasieskolor. Samtidigt framgår det av samma enkät att åtta av tio lärare önskar en beredskapsplan för allvarliga våldsincidenter (Sveriges Lärare, 2025). Vidare efterfrågar lärare åtgärder som begränsar obehörigas tillträde till skolans område och över hälften av lärarna uppger att skolans skyldighet att anmäla elever som misstänks för brott bör skärpas.

Enligt Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, MSB, (2024) behöver skolans arbete mot attentat ha en bred ansats. Detta arbete behöver dels omfatta åtgärder för att öka skyddet för skolpersonal och elever, dels omfattas av åtgärder för att motverka radikaliserings och våldbejakande extremism bland elever som bedöms vara i riskzonen. Vidare är det viktigt att skolan har en tydlig ansvarsfördelning gällande säkerhetsfrågor. Skolpersonal behöver känna till vem som är huvudansvarig för säkerhetsfrågor och vem de därmed kan vända sig till i denna typ av frågor. Utbildning och övningar för skolpersonal är en ytterligare viktig dimension. Personal som har grundläggande kunskaper om säkerhets- och skyddsåtgärder har både bättre förutsättningar att agera vid ett attentat och kan bidra till en säkrare och tryggare skola för alla som vistas där.

Den gemensamma arbetsmiljön

Enligt Arbetsmiljöverket (2024) förefaller arbetsmiljöfrågor generellt vara en underprioriterad fråga i skolan. Brister i det förebyggande arbetet, otydliga rutiner och brist på stöd från skolledning har rapporterats. Dessa brister missgyn-

nar skolans utveckling som helhet och dess arbetsmiljöarbete. För den enskilde arbetstagaren kan brister i arbetsmiljön få allvarliga konsekvenser för vederbörandes hälsa och liv. Skolan är en kvinnodominerad arbetsplats och i skolans fall blir därför frågan om arbetsmiljö även en fråga om jämställdhet, enligt Arbetsmiljöverket. Forskning visar att 42% av lärare i Sverige uppger att de överväger att lämna läraryrket på grund av rädsla för att utsättas för arbetsplatsvåld (Scaramuzzino, 2020). Frågan om arbetsplatsvåld blir med andra ord även en demokratifråga i vidare mening.

Skolhuvudmannen är ålagd att bedriva ett systematiskt arbetsmiljöarbete (Arbetsmiljöverket, 2024). Enligt arbetsmiljölagen (SFS 1977:1160) omfattas både skolpersonal och elever i skolan av arbetsmiljölagen. Arbetsmiljölagens ändamål och tillämpningsområde handlar om att ”förebygga ohälsa och olycksfall i arbetet samt att även i övrigt uppnå en god arbetsmiljö” (SFS 1977:1160, 1 kap. 1§). Vidare är det fastställt att arbetsmiljön på en arbetsplats ska präglas av att ”Arbete skall planläggas och anordnas så, att det kan utföras i en sund och säker miljö” (SFS 1977:1160, 2 kap. 2§). Vad arbetsgivarens allmänna skyldigheter beträffar är det fastställt att: ”Arbetsgivaren skall vidta alla åtgärder som behövs för att förebygga att arbetstagaren utsätts för ohälsa eller olycksfall. En utgångspunkt skall därvid vara att allt sådant som kan leda till ohälsa eller olycksfall skall ändras eller ersättas så att risken för ohälsa eller olycksfall undanröjs” (SFS 1977:1160, 3 kap. 2 §).

Av de anmälningar som gjorts till Arbetsmiljöverket rörande hot och våld i skolan rör majoriteten av anmälningarna skolpersonal (Arbetsmiljöverket, 2024). Trots att även elever omfattas av arbetsmiljölagen och att huvudmannen är skyldig att anmäla allvarliga händelser, är den rapporteringen låg. Det förefaller med andra ord som att antalet händelser av hot och våld som rör elever är kraftigt underrepresenterade.

I en nyligen publicerad studie om elevers våld mot lärare framgår det att aktivt ledningsarbete tillsammans med kollegialt samarbete är avgörande för att en förändringsprocess ska komma till stånd (Persson & Hakvoort, 2025). Dessutom behövs stöd och resurser från huvudmannen. Våldsproblematiken i skolan är emellertid inte ett statistiskt fenomen utan föränderligt, vilket både kräver medvetenhet och lämpliga strategier för att hantera dessa variationer, konkluderar Persson och Hakvoort.

När ungdomar utifrån ett elevperspektiv sätter ord på förbättringsområden i skolan nämns betydelsen av närvarande vuxna i korridorer och uppehållsrum (Odenbring & Johansson, 2019). Detta har, enligt elever, positiva effekter när det handlar om att förhindra konflikter mellan elever. Dessutom bidrar det till en tryggare skola för elevgrupper i minoritetsposition (Odenbring 2022, 2023).

Förutsättningarna för att skapa en god arbetsmiljö är ett arbetsmiljöarbete präglat av kontinuitet (Arbetsmiljöverket, 2024). Huvudmannen behöver därför utveckla och stärka detta arbete genom att utreda, riskbedöma, åtgärda och följa upp både skolpersonals och elevers arbetsmiljö. Skolpersonals och elevers arbetsmiljö är tätt integrerat och en god gemensam arbetsmiljö har sannolikt därför positiva effekter för alla som vistas i skolan, menar Arbetsmiljöverket.

Sammanfattning och avslutande reflektioner

I denna artikel har arbetsplatsvåld och skolpersonals arbetsmiljö i den svenska skolan närmare undersökts. Av föreläggande omvärldspaning framgår det att hot och våld i den svenska skolan har blivit vanligare. När specifikt handlar om grovt våld i skolan förefaller inte detta ha blivit vanligare, däremot har våldet blivit av allvarligare karaktär (Arbetsmiljöverket, 2024; BRÅ, 2024). Antalet anmälda händelser av hot och våld i arbetet är proportionellt störst i grundskolan (Arbetsmiljöverket, 2024). När det handlar om incidenter av grovt våld har flest rapporterade incidenter skett på högstadieskolor, medan de allvarligaste rapporterade händelserna har skett på gymnasieskolor (BRÅ, 2024). Det finns med andra ord en korrelation mellan elevers ålder och hur allvarliga våldsincidenter som sker i skolan.

Trots att säkerheten generellt skärpts på skolor i Sverige efterfrågar en övervägande majoritet av lärarna en beredskapsplan för allvarliga våldsincidenter (Sveriges Lärare, 2025). Utbildning och övningar för skolpersonal är avgörande för att skapa en säkrare och tryggare skola för alla som vistas där (MSB, 2024). En ytterligare väsentlig aspekt handlar om ansvarsfördelningen gällande säkerhetsfrågor i skolan. Det är viktigt att det tydligt framgår vem inom skolans organisation som har huvudansvaret för säkerhetsfrågor, så skolpersonal vet vem de ska vända sig till.

Vidare visar föreläggande omvärldspaning att arbetsmiljöfrågor generellt förefaller vara en underprioriterad fråga i skolan (Arbetsmiljöverket, 2024). Bland annat handlar det om brister i det förebyggande arbetet, otydliga rutiner och bristande stöd från skolledningen. Denna typ av brister är bekymmersam både för skolans framtida utveckling och för enskilda arbetstagares arbetsmiljö. I och med att skolan är en kvinnodominerad arbetsplats blir frågan om arbetsmiljö även en fråga om jämställdhet (Arbetsmiljöverket, 2024). Forskning visar att över 40% av Sveriges lärare överväger att lämna läraryrket på grund av rädsla för att utsättas för arbetsplatsvåld (Scaramuzzino, 2020). Detta är en oroväckande hög siffra och det är en fråga som måste tas på största allvar.

Alla som vistas i skolan är en del av skolans arbetsmiljö (SFS 1977:1160). Arbetsmiljön i skolan handlar med andra ord om skolans gemensamma arbetsmiljö och den slutsats som kan göras utifrån detta är betydelsen av ett holistiskt

perspektiv. Vidare är det viktigt att frågor som rör arbetsmiljö är en del av det återkommande arbetet i skolan och att arbetsmiljöfrågor utgör en självklart integrerad del av skolans vardagliga arbete.

Avslutningsvis, skolans i frontlinjepersonal har ett viktigt samhällsuppdrag. Skolpersonal ska varken behöva känna rädsla på sitt arbete eller tvingas till tystnad. Betydelsen av professionellt stöd i utsatta situationer och ett öppet samtalsklimat är därför helt avgörande för såväl enskild skolpersonal som skolans arbetsmiljö. Syvende sist handlar det om att värna skolans demokratiska uppdrag och demokratin utifrån ett vidare samhällsperspektiv.

Referenser

- Aftonbladet (2025). Elva döda efter skolskjutning i Örebro. Nedladdad 250506: <https://www.aftonbladet.se/nyheter/a/4BIVgo/stor-polisinsats-i-orebro-misstankt-grovt-vald>
- Arbetsmiljöverket (2024). *Hot och våld mot lärare, andra yrkesgrupper och elever inom skolväsendet*. Rapport – Regeringsuppdrag. Arbetsmiljöverket.
- Brottsförebyggande rådet, BRÅ (2024). *Grovt våld i skolan. En beskrivning av omfattning, karaktär och utveckling fram till och med 2022*. Rapport 2024:3. Brottsförebyggande rådet.
- Dagens Samhälle (2024). Utredare: Alla skolor ska ha beredskap för attacker. Nedladdad 250321: <https://www.dagenssamhalle.se/samhalle-och-valfard/skola/utredare-alla-skolor-ska-ha-beredskap-for-attacker/>.
- Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, MSB (2024). *Vägledning: Våldshandlingar med stora konsekvenser i skolan. En vägledning för skolläring och säkerhetsansvariga*. Myndigheten för samhällsskydd och beredskap.
- Odenbring, Y. (2023). HBTQI-elev, skolkultur och minoritetsstress, *Socialmedicinsk tidskrift*, 100(2), 292-299. DOI: <https://doi.org/10.62607/smt.v100i2.22144>
- Odenbring, Y. (2022). Standing alone: sexual minority status and victimisation in a rural lower secondary school. *International Journal of Inclusive Education*, 26(5), 480-494. DOI: <https://doi.org/10.1080/13603116.2019.1698064>
- Odenbring, Y. & Johansson, T. (2019). *Hot och våld i skolvardagen. Att förstå och hjälpa utsatta elever*. Natur & Kultur.
- Persson, S. & Hakvoort, I. (2025). Arbetsplatsvåld i skolan. Lärares emotionsarbete vid våld från elever. *Socialmedicinsk tidskrift*, 102(1), 65-74.
- Scaramuzzino, G. (2020). Workplace violence. A threat to autonomy and professional discretion. *Sociologisk forskning*, 57(3-4), 249-270. DOI: <https://doi.org/10.37062/sf.57.22059>
- SFS 1977:1160. *Arbetsmiljölagen*. Svensk författningssamling.
- Sveriges Lärare (2025). *Skolattacker: Lärare behöver öva för trygghetens skull*. Nedladdad 250321: <https://www.sverigeslarare.se/om-oss/nyheter/skolattacker-och-sakerhet/>